

WYDZIAŁ PEDAGOGIKI

Katedra Pedagogiki Pracy i Andragogiki
85-064 Bydgoszcz, ul.
Chodkiewicza 30 tel.
(52) 34-19-322 (323)

Recenzja

dorobku naukowego dra Marcina Muszyńskiego, w związku z ubieganiem się o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika.

Doktor Marcin Muszyński złożył wniosek o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika. Osiągnięciem naukowym będącym podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego jest publikacja zwarta pt. *Uczenie się stawania się osobą starą*, wydana przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego w 2024 roku. Ubiegający się o przeprowadzenie postępowania o nadanie stopnia doktora habilitowanego jest zatrudniony w Uniwersytecie Łódzkim, na Wydziale Nauk o Wychowaniu, w Katedrze Andragogiki i Gerontologii Społecznej. Marcin Muszyński ukończył studia pedagogiczne w 2004 roku, kierunek pedagogika wieku dziecięcego, na Wydziale Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Łódzkiego. Tam też został zatrudniony na stanowisku asystenta. Uzyskał też dyplom tutora Szkoły Tutorów Akademickich Collegium Wratislaviense, a także dyplom Szkoły Liderów prowadzonej przez Polsko-Amerykańską Fundację Wolność. W roku bieżącym został powołany na koordynatora wydziałowego ds. tutoring.

Stopień doktora nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika uzyskał w 2013 roku na Wydziale Nauk o Wychowaniu UŁ. Podstawą była rozprawa pt. *Aktywność osób starszych w przestrzeni badawczej gerontologii społecznej — ujęcie andragogiczne*. Rozprawa została przygotowana pod kierunkiem dr hab. Elżbiety Dubas, prof. UŁ. Recenzentami byli prof. dr hab. Jacek Piekarski z UŁ i dr hab. Jerzy Halicki prof. UwB. Został też zatrudniony na stanowisku adiunkta.

W roku 2014 podjął dwusemestralne studia podyplomowe w Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie w zakresie coachingu profesjonalnego — metody i praktyka. Uzyskana wiedza została wykorzystana między innymi przy tworzeniu nowego programu kształcenia na kierunku pedagogika w zakresie edukacji dorosłych

z coachingiem na Wydziale Nauk o Wychowaniu UŁ. W 2019 roku został zatrudniony w Akademickim Centrum Wsparcia UŁ w charakterze coacha. Pracując na wymienionym Wydziale prowadził też zajęcia dydaktyczne w Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, Centrum Kształcenia Podyplomowego Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego oraz Uniwersytecie Warszawskim.

Przechodząc do omówienia głównego osiągnięcia naukowego Marcina Muszyńskiego, zgodzić się należy, że problematykę zawartą w przedstawionej pracy umiejscowić można na pograniczu głównie takich (sub)dyscyplin naukowych i pól badawczych jak andragogika, geragogika, gerontologia społeczna, socjologia starości, antropologia, a także demografia, praca socjalna i polityka społeczna. Przedstawiona publikacja podzielona została na trzy zasadnicze części charakterystyczne dla prac empirycznych: teoretyczną obejmującą dwa rozdziały, metodologiczną składającą się z jednego rozdziału i wynikową zawierającą cztery rozdziały, w których zamieszczono analizę i interpretację uzyskanych wyników. Dokonując bardziej szczegółowej oceny wymienionej publikacji, stwierdzić można, co następuje. We wstępie autor dokonał wprowadzenia w tematykę poruszaną w pracy. Zrobił to w sposób zadowalający. Niezbyt fortunna jest jednak moim zdaniem zapowiedź umieszczenia w tej publikacji fragmentów prac opublikowanych już wcześniej na łamach kilku czasopism. Została ona zrealizowana.

Rozdział pierwszy podzielony został na pięć podrozdziałów, w których znajduje się określenie progu starości, usytuowanie w polu geragogiki, którą autor umieszcza „w pasie ziemi niczyjej znajdującej się na styku dwóch dyscyplin: andragogiki i gerontologii społecznej. W rozdziale tym mowa jest także o wychowanie a starość, edukacja/uczenie się a starość. Rozgranicza też terminy edukacja i uczenie się oraz traktuje uczenie się jako główną kategorię pojęciową multidyscyplinarnego obszaru badań nad uczeniem się (w/do) dla starości i przez starość. Omawia też różne teorie uczenia się, a także koncepcje całościowego uczenia się w wymiarze makrospołecznym, mezospołecznym i mikrospołecznym, podkreślając uczenie się jako stawanie się (osobą starą). Można zatem zgodzić się ze stwierdzeniami autora o usytuowaniu się poza subdyscypliną jaką jest geragogika i przedstawieniem autorskiego ujęcia związanego z prowadzeniem badań nad uczeniem się stawania się osobą starą. Nie do końca zostałem jednak przekonany o rozdzieleniu edukacji od uczenia się. Nasuwa się bowiem pytanie, czy podczas edukacji realizowanej

w instytucjach i organizacjach zajmujących się edukacją, również osób starych, nie zachodzi proces uczenia się?

Rozdział drugi poświęcony jest perspektywie teoretycznej badań. Prezentując paradygmat badawczy, na którym opiera się projekt badawczy, omówił autor najważniejsze założenia konstrukcjonizmu społecznego. Opisane też zostały perspektywy teoretyczne wpisujące się w konstrukcjonizm społeczny. Inną ważną orientacją teoretyczną wykorzystywaną w opisywanym projekcie było podejście biograficzne, które w badaniach nad starością i starzeniem się związane jest z narracyjnym zwrotem, jednym z trzech, do jakich doszło w ostatnich dekadach w badaniach gerontologicznych. Zdaniem autora w badaniach nad starością i starzeniem się najbardziej rozpowszechnione jest podejście pozytywistyczne. Mówić też można, jak zauważa słusznie habilitant, że w gerontologii społecznej występuje nadinterpretacja badań ilościowych. Często wykorzystywane są też procedury mieszane. Autor przedstawia też starzenie się w kontekście interakcjonizmu symbolicznego, przedstawia założenia tego interakcjonizmu. Czyni to poprawnie.

Kolejny rozdział to metodologia badań. Składa się z 8 podrozdziałów, w których przedstawiono cel i problematykę badań, konstrukcjonistyczną metodologię teorii ugruntowanej jako podstawową strategię badawczą, techniki badawcze, naturalną historię badania, źródła danych oraz próbę badawczą, wsparcie procesu badawczego komputerową analizą danych jakościowych, jakość badań oraz kontekst etyczny badań. W przeprowadzonym projekcie wykorzystano jakościową strategię badań, a główną metodą badań uczyniono metodologię teorii ugruntowanej w jej odmianie konstrukcjonistycznej. Badania zostały przeprowadzone z zastosowaniem następujących technik badawczych: wywiad narracyjny, wywiad częściowo ustrukturyzowany, obserwacja jakościowa oraz fotospacer. W ramach badań zostały przeprowadzone 43 wywiady, w tym 22 wywiady narracyjne i 21 częściowo ustrukturyzowanych. Do analizy wykorzystano 242 zdjęcia wnętrza domów i mieszkań, w których zamieszkiwali badani. Zamieszczoną metodologię można uznać w ogólnych zarysach za poprawną. Dyskusyjne jest dla mnie jednak formułowanie celów badawczych w postaci pytań, a także metodologia utożsamiania z metodą badań.

Wyniki badań zostały zaprezentowane w czterech kolejnych rozdziałach zawierających uwarunkowania i konteksty związane z wyłaniającym się obrazem starości, starość i starzenie się w odniesieniu do czterech pól sprawności, stawanie się

osobą starą, wyłaniający się obraz starości, uczenie się stawania osobą starą, teoretyzacja badanego zjawiska. W ramach prowadzonych analiz wyodrębniono i opracowano cztery pola sprawności, w jakich może znaleźć się i działać osoba, która przekroczy granicę starości. Jaka to jest granica, warto precyzyjnie określić. Pierwszy obszar związany jest z przekształcaniem i poszerzaniem pola sprawności w starości. Jest to obszar, w którym występują największe napięcia związane z postrzeganiem siebie jako osoby starej. Obszar drugi obejmuje podtrzymywanie pola sprawności, które jak stwierdza autor z ciągłością w realizacji przez człowieka jego głównych wzorców aktywności wykryły się na wcześniejszych etapach życia. W tym obszarze, w odróżnieniu od poprzedniego, osoba może przeoczyć zmiany związane z nową rolą. Jest to związane z faktem, że nie ma jasno zarysowanego rytuału przejścia z etapu średniej do późnej dorosłości. Następny obszar to kurczące się pole sprawności. Jest to pole, w którym człowiek silnie doświadcza następstw przejścia statusowego. Na skutek zakończenia pracy zawodowej. Jeśli nie pojawiają się w to miejsce nowe aktywności lub nie pojawiają się w ogóle, mamy do czynienia z tzw. fazą rozczarowania, a życie na emeryturze nie daje poczucia satysfakcji. Ostatnim obszarem jest przywracane i przejmowane pole sprawności. I tu można mówić o silnej identyfikacji siebie jako osoby starej, głównie za sprawą szwankującego zdrowia, które często jest utożsamiane ze starością.

Wymienione powyżej pola sprawności zostały scharakteryzowane tylko ogólnie. Pozwala to jednak stwierdzić, że granice pomiędzy nimi są płynne, co oznacza, że człowiek może się realizować w różnych obszarach, które stanowią ramy dla scenariusza jego działań w starości.

Analizy uzyskanych wyników ujawniły dwa wymiary starości — wewnętrzny i zewnętrzny. Ten pierwszy wyprowadzany jest z osobistego indywidualnego doświadczenia, ma charakter subiektywnych odczuć i jest trudny do uchwycenia i zoperacjonalizowania. Natomiast ten drugi wymiar starości może być łączony z tym, co obiektywne, niezależne od jednostki, a także efektami jej własnych działań oraz innych podmiotów. Kategorie odnoszące się do zewnętrznych aspektów starości analizowane były, jak pisze autor, z punktu widzenia badanych osób. Wymienione obszary sprawności oraz wymiary doświadczania własnej starości umożliwiły stworzenie autorskiego modelu uczenia się stawania się osobą starą. Ściśle określone założenia wywiedzione z uzyskanych danych empirycznych głoszą, że: a) człowiek

jest istotą społeczną i uczenie się zawsze zachodzi w jakimś kontekście społecznym; b) życie w starości związane jest ze sprawczością jednostki prowadzącej do zajęcia wybranego miejsca na kontinuum — zależność kontra autonomia; c) proces uczenia się stawania się osobą starą ma charakter konstrukcjonistyczny; d) proces identyfikowania siebie jako osoby starej zależy od tego, jaką sprawność posiada jednostka oraz ile jej posiada; e) produktem uczenia się jest samowiedza o tym, kim jest człowiek i kim się staje.

Uczenie się, które jest rozpatrywane zarówno w ujęciu statycznym, jak i dynamicznym, przyjmuje znamiona uczenia się społecznego, polegającego m.in. na współkonstruowaniu obrazu starości. Jak pisze w autoreferacie habilitant, wyniki przeprowadzonych badań umożliwiają postawienie następującej hipotezy: im więcej człowiek przejawia w swoim życiu sprawczości przyczyniającej się do jego niezależności i autonomii, tym mniejsza jest jego identyfikacja jako osoby starej.

Jak przypomina autor, granice pomiędzy poszczególnymi polami są płynne. Oznacza to m.in. wyłonienie trajektorii, po których może poruszać się jednostka. Wyróżnia On cztery modelowe trajektorie: optymalną, gdzie wraz z wiekiem następuje zamieranie sił życiowych, stanowi to ucieleśnienie naturalnego i często pożądanego biegu życia; stabilną, występuje wówczas, kiedy jednostka po nabyciu praw emerytalnych nadal pracuje; zwyczajną, związana jest ze społecznym przekonaniem jak wygląda starość i jakie miejsce powinny zajmować osoby stare w strukturze społecznej; odzyskiwania i utraty sprawności, co jest związane z odczuciami płynącymi z wewnątrz, m.in. chorobami, zmniejszoną energią życiową, niepełnosprawnościami itp. Oczywiście nie są to wszystkie trajektorie uczenia się stawania się osobą starą. Zależy to od indywidualnej biografii człowieka, sytuacji, z jakimi się zмага itp.

Analiza publikacji M. Muszyńskiego oraz ogólna jej charakterystyka pozwala uznać, że jest w niej poprawnie omówiony problem uczenia się starości i starzenia się. Bogata część teoretyczna, na ogół też metodologiczna, a przede wszystkim interesujące wyniki badań własnych habilitanta oceniam pozytywnie. A praca przedstawiona do oceny jego dorobku naukowego w ubieganiu się o stopień doktora habilitowanego nie oznacza jednak, że jest to jedyne zagadnienie będące obiektem jego zainteresowań naukowych. Analiza publikacji i różnych innych form aktywności dra M. Muszyńskiego pozwala wyodrębnić również inne zagadnienia będące w obszarze zainteresowań habilitanta. Ich potwierdzenie zawarte zostało w licznych artykułach przedstawionych do oceny.

Wymienić tu można m.in. rozpoznanie trendów i zmian, jakie mają miejsce w obszarze badań gerontologicznych. Wyniki prowadzonych w tym zakresie analiz zostały opublikowane w dwóch artykułach: *Zmiany pola znaczeń pojęcia edukacja osób starych* oraz *Starość w context, Conmetodologicznymi*. Wśród artykułów, w których habilitant nawiązuje do strukturalizmu genetycznego wymieni warto teksty pt. *Analiza recepcji teorii starzenia się w Polsce na przykładzie teorii aktywności i teorii wycofania się* oraz *Methods of reconstruction of theories of aging in Poland*. Habilitant prowadził też analizy nad wytwarzaniem wiedzy naukowej o starości i starzeniu się w czterech odsłonach – dyscyplinarnym, multidyscyplinarnym, interdyscyplinarnym, i transdyscyplinarnym. Wyniki tych analiz zawarł w artykule *Od dyscyplinarności do transdyscyplinarności –wybrane implikacje wytwarzania wiedzy o starości i starzeniu się*. Tematem jego zainteresowań badawczych było też konfrontowanie się przez osoby stare ze skończonością własnego istnienia. Projekt na ten temat był realizowany wspólnie z 2 innymi osobami a wyniki badań zostały opublikowane w artykułach *Types of aging active older learners in existential context, Confrontation with inevitability of ones death. The perspecitiveof senior* oraz *Autokreacyjna perspektywa buforów ochronnych stosowanych przez polskich seniorów w praktyce życia codziennego*. Problematyka badawcza, którą zajmował się habilitant dotyczyły starości i starzenia się. M. Muszyński opublikował jednak także artykuł zupełnie niezwiązany z tą tematyką. Jest to tekst pt. *Samoocena stanu wiedzy o dysleksji i umiejętności pracy z dziećmi zagrożonymi ryzykiem dysleksji wśród nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej*.

Przedstawione artykuły uważam za ważne w dorobku habilitanta. Nie są to jednak wszystkie publikacje, których jest on autorem. Przedstawione dane wskazują, że poza monografią przedstawioną jako publikacja wiodąca jest on również współautorem monografii *Edukacyjne i społeczne aspekty starości w Polsce*. Exlibris Biblioteka Gerontologii Społecznej. Tom 8 Nr 1-2. (2014). Wśród artykułów wymieni należy 8 rozdziałów w monografiach naukowych po doktoracie (5 przed doktoratem) oraz 21 w czasopismach naukowych, w tym 16 samodzielnych. Nie jest to liczba imponująca. Opis aktywności naukowej zamieszczony w autoreferacie pozwala uznać, że jest on zbyt aktywny w tym zakresie. Szczegółowa analiza wyników pozwala jednak ocenić cały dorobek pozytywnie. Warto bowiem zaznaczyć, że przedstawione do oceny teksty są najczęściej interesujące i zostały opublikowane w ważnych, znanych i uznanych czasopismach i były one przed publikacją poddane recenzji. Wśród czasopism,

w których artykuły były publikowane są to przede wszystkim : Edukacja Dorosłych, Rocznik Andragogiczny, Dyskursy Młodych Andragogów, Edukacja Ustawiczna Dorosłych,, a także Kwartalnik Pedagogiczny, Lubelski Rocznik Pedagogiczny, Colloquium, Coaching Review, Journal of Aging Studies, Exlibris Biblioteka Gerontologii Społecznej. Są to czasopisma naukowe znajdujące się na liście Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego i posiadają przyznane punkty. Habilitant jest także członkiem rad redakcyjnych naukowych monografii. Dotyczy to 8 rad, w tym w 5 jest członkiem wspólnie z inną osobą. W wykazie osiągnięć projektowych podane zostały 2 takie projekty. Dotyczą one jednak tylko materiałów szkoleniowych. Pozytywnie ocenić można przedstawione dane naukowometryczne, które wynoszą: liczba cytowani 1 15, liczba indeksowanych publikacji w bazie Google of Scholar (po doktoracie) 21, h-index 6. Na pozytywną ocenę zasługują też wystąpienia na krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych. Było tego 18 na krajowych i 8 na międzynarodowych. Uczestnictwo było związane z wystąpieniem referatowym lub w dyskusji. Habilitant pełnił też funkcje w komitetach organizacyjnych i naukowych konferencji krajowych lub międzynarodowych. Było to 7 konferencji biograficznych (zawsze był sekretarzem) i 6 konferencji gerontologicznych (4 razy był sekretarzem, 2 razy członkiem komitetu naukowego). Aktywność naukowa, to także uczestnictwo w pracach zespołów badawczych. Przed uzyskaniem stopnia doktora było to 3 razy, natomiast po doktoracie 2 razy. Jeden raz pełnił funkcję zewnętrznego wykonawcy, a raz członka projektu. Były to następujące projekty: Analysis and Comparision of Forms and Methodos for the Education of Older Adults in the V4 Countries oraz Enhancing labour market integration of elderly family carers throughskills improving. Były to projekty międzynarodowe, w których brali udział przedstawiciele różnych krajów. Dopełnieniem działalności naukowej była/jest także działalność w organizacjach i towarzystwach naukowych. Są one w dominacji związane z subdyscyplinami andragogiką oraz gerontologią społeczną: Polskie Towarzystwo Gerontologiczne (2013-2016, przewodniczący oddziału); Akademickie Towarzystwo Andragogiczne, członek); Stowarzyszenie Gerontologów Społecznych (członek); Sekcja Gerontologii KNIP PAN (członek/sekretarz); Komisja ds. Doskonalenia Dydaktyki (członek), Akademickie Centrum Wsparcia UŁ (coach). Wsparciem działalności naukowej są z całą pewnością staże naukowe. W przypadku habilitanta nie było tego zbyt wiele, bo tylko dwa. W 2013 roku miesięczny staż w Kopenhadze, a w roku bieżącym trzymiesięczny staż w Akademii WSB w Dąbrowie

Górnicej. I na koniec warto dodać, że dr M. Muszyński był w Komitecie Redakcyjnym pełniąc raz funkcję zastępcy redaktora, 17 razy pełnił funkcję recenzenta różnego rodzaju prac.

Zaprezentowany dorobek naukowy dra Marcina Muszyńskiego w związku o ubieganie się o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego jest zróżnicowany. Oceniając główną pracę tj. publikację pt. *Uczenie się stawania się osobą starą* uznać należy, że mimo uwag została ona napisana w sposób właściwy i wnosi znaczny wkład głównie do andragogiki oraz gerontologii społecznej. Pozostałe formy aktywności ocenić należy zadowalająco, zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym.

Konkluzja.

Doktor Marcin Muszyński spełnia moim zdaniem w stopniu zadowalającym wymagania, co do osoby ubiegającej się o stopień naukowy doktora habilitowanego, a mianowicie zgodnie z warunkami nadania stopnia doktora habilitowanego art. 219 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. o szkolnictwie wyższym i nauce:

- 1) Posiada stopień doktora nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.
- 2) Posiada w dorobku osiągnięcia naukowe stanowiące znaczny wkład w rozwój dyscypliny naukowej pedagogiki, w szczególności andragogiki. w tym 1 monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art.267 kryteria ewaluacji jakości działalności naukowej ust 2 pkt 2 lit.
- 3) Wykazywał się aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni uczestnicząc w międzynarodowych projektach badawczych..

Kierując się własnym (uzasadnionym w treści recenzji) rozpoznanem wartości merytorycznej dorobku przedstawionego przez Kandydata stwierdzam, że spełnia On wymogi określone w artykule 219 ust 1, pkt 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2023. Poz. 742, z późn. Zm.).

W związku z tym popieram wniosek dra. Marcina Muszyńskiego o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika.

prof. dr hab. Ryszard Gerlach